

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Самусь А.В.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

КРИМСЬКА КРИЗА ТА СЬОГОДНІШНІЙ СТАТУС КРИМУ З ПОЗИЦІЇ ТА У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

2014 рік для України ознаменувався не найкращими подіями у її історії. Україну охопила низка подій, в наслідок яких Крим, увійшовши до РФ, став її частиною. Скориставшись внутрішньодержавним конфліктом, влада Криму і Росії позбавила український уряд контролю над кримською територією, організувавши референдум і проголосивши незалежність. Вслід за проголошенням незалежності Криму Росія офіційно визнала Крим незалежним, згодом Кримський парламент звернувся з проханням про прийняття Криму до складу Росії. Ці події були закріплені у вигляді Договору про приєднання, і вже через кілька днів були виконані всі конституційні процедури щодо входження Криму в склад Росії. Всі сторони, які приймали безпосередню участь в конфлікті у виправданні своїх дій посилаються на норми міжнародного права. Влада Росії і Криму неодноразово заявляли про наявність правових підстав для російського втручання в Крим і право Криму на відділення. Ці доводи, однак, і на сьогодні відкидаються більшістю держав світу.

Тож, на сьогоднішній день актуальним є питання щодо того, як же слід класифікувати відділення Криму з точки зору міжнародного права. Якою мірою Росія своїми протиправними діями порушила норми міжнародного права, і який правовий статус Криму тепер.

Росія застосувала військову силу для того, щоб взяти під контроль півострів і змусити українських військових відмовитися від втручання в процес відділення. Момент часу, коли Росія втрутилася в події в Криму, залишається спірним. Росія порушила територіальну цілісність України, і ця ситуація була закріплена включенням Криму до складу території Росії. Дії Росії не були виправданими: норми міжнародного права не дозволяли Росії здійснити втручання з метою порятунку своїх громадян,

або ж здійснити втручання в Крим. Крим, отже, також і після проведення референдуму не став незалежною державою, і таким чином не мав права підписати обов'язковий з точки зору міжнародного права договір про приєднання до Росії.

Беручи до уваги усі ті події, які відбувалися в Крим ні за яких умов і ні в якому відношенні не став незалежною державою. Півострів Крим так і не зміг відокремитися від України, оскільки не були дотримані жорсткі правові вимоги щодо здійснення права на сецесію (відхід території). Навіть якщо слідувати розширювальному тлумаченню в сенсі визнання права на «правозахисну» сецесію, воно не може бути застосовано до ситуації в Криму. Якими б спірними не були його критерії в їх деталях, право на сецесію постає «останнім засобом» і, таким чином, передбачає неможливість реалізації права Криму на самовизначення в рамках існуючої політичної системи України іншими засобами. Але ні тоді, ні зараз це, природно, не той випадок. Особливий статус Криму чітко зізнавався в рамках національної політичної системи України. Можна сперечатися про політичні та організаційні заходи, які є необхідними, щоб гарантувати достатню ступінь внутрішнього самовизначення. Однак, є фактом те, що Конституцією України був передбачений відносно широкий обсяг політичної автономії. Крим володів статусом автономної республіки, і були інституційні механізми для внутрішньодержавної реалізації права на самовизначення.

Але, все же таки, з позиції міжнародного права можна цілком стверджувати, що Крим як і раніше належить Україні, незалежно від того, як виглядає ситуація *de facto*. Крим так і не став державою і відповідно не міг вступити ні в які договірні відносини з Росією. Тому його приєднання до Росії не має юридичної сили в міжнародному праві.

Ця точка зору викладена Генеральною Асамблеєю ООН: Резолюція A/RES/68/262 від 27 березня 2014 року, яка закликала держави-учасників не визнавати будь-які зміни в статусі Автономної Республіки Крим та міста Севастополя і звертається в зв'язку з цим до доктрини про «Обов'язок утримуватися від надання визнання» [2]. Згідно з цією доктриною держави «не повинні визнавати в односторонньому чи багатосторонньому порядку, передбачувану державність реально існуючої територіальної одиниці, створеної з порушенням однієї або декількох основоположних норм міжнародного права». Цей принцип лежить в основі «доктрини Стімсона», яка послужила для ряду держав в

якості обґрунтування їх відмови визнати анексію Радянським Союзом балтійських держав.

Аналогічний принцип простежується і в статті 41 Проекту статей про відповідальність держав, підготовленому Комісією міжнародного права ООН. Проект статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, 2001., Стаття 41: 1) держави повинні співпрацювати з метою покласти край правомірними засобами будь-якого серйозного порушення за змістом статті 40; 2) жодна держава не визнає правомірним становище, що склалося в наслідок серйозного порушення за змістом статті 40, і не надає допомоги або сприяння в збереженні такого становища.

Цей обов'язок невизнання є нормою міжнародного звичаєвого права, яка покликана протистояти узаконенню міжнародно-протиправного діяння за допомогою надання визнання. Сюди відносяться такі правові фігури, як «мінімальний опір» і «постійна протидія протиправному діянню» [3]. Це зобов'язання виникає в тому випадку, якщо територіальне утворення створюється з порушенням загальноприйнятої норми *erga omnes*, зокрема, з порушенням заборони на застосування сили, порушенням права на самовизначення або порушенням заборони систематичної расової дискримінації.

Процес, в результаті якого Крим було приєднано до Росії, ґрунтувався на застосуванні сили російськими військовими, і з цієї причини виникає обов'язок невизнання приєднання Криму до Росії. Резолюцію ООН A/RES/68/262 від 27.3.2014 підтримали 100 держав-членів ООН, 11 проголосували проти і 58 країн утримались. Схожа за змістом резолюція Ради Безпеки прийнята не була. При Голосуванні Китай утримався, а Росія використовувала право вето [4]. Лише деякі держави визнали приєднання Криму до Росії, в той час, як більшість держав виступали і виступають проти входження Криму до складу РФ.

Таким чином, неправомірність декларацій незалежності впливає не з одностороннього характеру цих декларації як таких, а з того, що їх проголошення було або могло бути пов'язане з незаконним застосуванням сили або іншим серйозним порушенням норм загального міжнародного права, особливо норм імперативного характеру. У цьому сенсі питання, яке постає при дослідженні ситуації в Криму, є питанням фактичного порядку. Безліч прикладів свідчать про те, що процес підготовки і проведення референдуму в Криму здійснювався за підтримки російських військових і ґрунтувався на застосуванні сили.

Але незважаючи на це, навіть якщо відносно Росії були б застосовані більш сильні міжнародні санкції, дуже мало ймовірно, що Крим повернеться до складу України. В кінцевому рахунку, схоже, що мінімальний опір у вигляді невизнання стане на тривалий час визначати характер відносин Росії майже з усіма іншими країнами світу.

Список використаних джерел:

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, A/RES/25/2625 от 24.10.1970, site: www.un.org/ru/.../declarations/intlaw_principles.shtml.
2. General Assembly Resolution A/RES/68/262 of 27.3.2014 // General Assembly of the United Nations, site: <http://www.un.org/en/ga/68/resolutions.shtml>.
3. Lauterpacht H, Recognition in International Law, 1948, 431 s.
4. Security Council, Draft Resolution, UN Doc. S/2014/189 of 15.3.2014, site: www.securitycouncilreport.org/atf/.../s_2014_189.pdf.
5. Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Recent Developments in Ukraine: Threats to the Functioning of Democratic Institutions, Resolution 1988 (2014), site: www.assembly.coe.int/.../Xref-XML2HTML-en.asp.
6. Herszenhorn D. M., Crimea Votes to Secede From Ukraine as Russian Troops Keep Watch, New York Times, 17.3.2014, site: www.nytimes.com/2014/.../crimea-ukraine-secession-vote-referendum.html.